

УДК94(477):347.9]«1941/1944»

DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2022-14-12-48>

**ORGANIZATION OF ADMINISTRATIVE
COMMUNICATION OF THE OCCUPATION
AUTHORITIES OF THE TEMPORARY MILITARY
ADMINISTRATION AND THE REICH COMMISSARIAT
«UKRAINE» (1941–1944)**

**ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ
ОКУПАЦІЙНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТИМЧАСОВОЇ
ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ТА
РАЙХСКОМІСАРІАТУ «УКРАЇНА»
(1941–1944 РР.)**

Олексій Гончаренко,
*доктор історичних наук,
професор кафедри теорії і
методики технологічної
освіти та комп'ютерної
графіки
email:*

oleksijghoncharenko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8882-6397
*Університет Григорія
Сковороди в Переяславі
вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав, Київська обл.,
Україна, 08401*

Oleksii Honcharenko,
*Doctor in Historical Sciences,
Professor Department of Theory
of Methods of Technological
Education and Computer
Graphics
email:*

oleksijghoncharenko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8882-6397
*Hryhorii Skovoroda University
in Pereiaslav
08401, Ukraine, Kyiv region,
Pereiaslav, Sukhomlynskooho Str., 30*

ABSTRACT

The article analyzes the main directions of the organization of administrative communication between the German and local authorities of the area of responsibility of the Temporary Military Administration (hereinafter – TMA) and the Reich Commissariat

«Ukraine» (hereinafter – RKU) in 1941–1944. These administrative structures were authorized for the directly implement of the Hitler's occupation policy goals and objectives, but because they were relatively small, local government bodies were established in these occupation zones of Ukraine, represented by regional, city, district and village administrations.

The main processes of government communication in the areas of responsibility of the TMA and the RKU involved the organization of internal service interaction of the vertical and horizontal levels between the purely German authorities and external – between the German and local authorities. The power vertical of the German occupation administrations was as closed and limited as possible for local subsidiary authorities. Local authorities were limited in the right to receive complete systemic information on the implementation of strategic objectives of the occupation policy, and the documents received by their leadership were quite specific purely executive.

The power vertical of local authorities was exercised at the level of district (city) – village. Only for a short period of time, in some regions of the country under the jurisdiction of the TMA, the oblast was added to this administrative level. However, after the transfer of these territories to the RKU administration, the new government considered it unnecessary to leave the region councils in the status of auxiliary governing bodies.

All official communications of the German authorities were of an orderly and unappealable nature, and their recipients, represented by the leadership of the local government, had only to carry them out. The vertical of German governance provided for the order of full subordination of regional and local German authorities to the highest status of the leadership. The main channels of official communication were announcements in the press, meetings of local government officials, telephone messages, orders and directives. Special codified collections of documents were issued to the German authorities, which the local authorities were forbidden to use.

A main feature of the German military occupation was the parallelism and distribution of powers, the lack of real succession between the administrations of the TMA and the RKU, which in the global military confrontation was a reason of unsatisfactory efficiency and seemingly rational and optimally designed administrative system.

Keywords: *administrative communication, occupation regime, collection of documents, order, instructions, authorities.*

Постановка проблеми. Встановлення нацистського окупаційного режиму в Україні стало одним із найтяжчих періодів національної історії нашого народу. Під сумнів було поставлено подальше повноцінне існування місцевого соціуму, а загарбані землі та людські ресурси підлягали нещадній економічній експлуатації, підготовці майбутнього «життєвого простору» для раси «арійців», якими в уяві керівників тогочасного нацистського Третього Райху були німці. Водночас, для реалізації цих амбітних планів мала функціонувати управлінська система, органи та установи якої й виконували б відповідні завдання. Як і в будь-якій іншій управлінській системі, її органи та установи мали функціонувати злагоджено, відповідно до поставлених службових завдань і компетенцій, працювати на реалізацію мети і завдань установленого окупаційного режиму. Звісно, що домінуючі ролі у цьому управлінському процесі відігравали комунікаційні процеси, від яких залежало не лише успішне виконання поставлених завдань, а власне й ефективність різноманітних заходів, які проводились окупаційними органами влади.

Аналіз основних досліджень. Історіографія проблеми функціонування німецьких окупаційних адміністрацій України періоду 1941–1944 рр. доволі велика як за тематичними напрямками досліджень, так і рівнями її узагальнень. У багатьох дослідженнях їх авторами реконструюються різноманітні аспекти роботи окупаційних властей. Поряд з цим, і на сьогодні усе ще бракує неупереджених системних досліджень,

предметом яких є управлінські комунікації між німецькими, та німецькими і місцевими органами влади, які й становили собою основу нацистського «нового порядку» в Україні.

З-поміж спеціальних досліджень, предметом вивчення в яких є питання організації практичної діяльності органів управління ТВА та РКУ, варто назвати монографії О. Гончаренка (Гончаренко, 2011), С. Стельниковича (Стельникович, 2015; Стельникович, 2016), Ю. Левченка (Левченко, 2017), І. Верби (1999), Ю. Олійника та О. Завальнюка (2012), В. Орлянського та О. Тедеева (2010), дисертаційні дослідження Л. Мельнічук (Л. Мельнічук, 2013 б), Б. Зека (Зек, 2016), О. Костючка (Костючок, 2012), Ю. Левченка (Левченко, 2015), О. Тішина (2020), В. Удовик (2005), а також публікації В. Борисова та О. Левіна (2020), В. Власенко (2013), В. Гедза (2014), О. Кучерука (2007), П. Рекотова (1997), І. Шахрайчука (2020). Проблеми створення органів влади РКУ усіх управлінських рівнів розглядаються у працях О. Гончаренка, О. Лисенка та М. Куницького (Гончаренко, 2014; Лисенко, 2009; Куницький, 2014). Історіографічні дослідження відповідного наукового напрямку належать О. Гончаренку (Гончаренко, 2020 б), Т. Заболотній, Л. Мельнічук та А. Іваненко (Заболотна, 2010 б; Мельнічук, 2012 а; Іваненко, 2019 в). Доводиться констатувати той факт, що за невеликим винятком (Гончаренко, 2010; Гончаренко, 2020 а), у сучасній історіографії майже відсутні дослідження, предметом яких є функціонування сільських та обласних управ у системі координат нацистського окупаційного режиму.

У статті ми ставимо за мету проведення аналізу особливостей організації управлінської комунікації між органами німецької та місцевої окупаційної влади у зонах відповідальності ТВА та РКУ.

Виклад основного матеріалу. Упродовж 1941 р. на загарбаних землях країни були сформовані дистрикт «Галичина», Райхскомісаріат «Україна» (далі – РКУ) та військова зона окупації. Проміжну ланку управлінської системи

становила зона відповідальності Тимчасової військової адміністрації (далі – ТВА). Найбільш короткий термін її повноважень зафіксований у майбутньому дистрикті «Галичина», адже ця управлінська структура була створена ще у серпні 1941 р. Інші ж області, які перебували під контролем ТВА, були передані в підпорядкування РКУ восени 1941 та у цей же період 1942 рр. (Гончаренко, Потильчак, 2021: 167–175).

Управлінська система німецьких органів влади, яка постала на окупованих теренах України у зоні відповідальності ТВА, була репрезентована військовими комендатурами вермахту (фельд- та ортскомендатурами), а на теренах РКУ – генеральними комісаріатами та підпорядкованими їм гебітскомісаріатами. Німецьким органам влади підпорядковувалась місцева адміністрація, яку представляли обласні, районні, міські та сільські управи. Останні мали різні офіційні назви та організаційну структуру, однак обсяг службових повноважень від цього у них не змінювався, – ці органи влади були суто допоміжними структурами, уповноваженими винятково на неухильне виконання німецьких управлінських імпульсів, хоч певними ознаками самоврядності, всупереч принципам баченням окупаційних адміністраторів вони таки користувалися.

Основним каналом управлінської комунікації німецьких військових органів влади, особливо на початку встановлення окупаційного режиму стала місцева преса. Саме у ній німецькі військові повідомляли як місцеве населення, так і відповідні владні структури про особливості нових управлінських порядків. Так, для прикладу у виданні «Тальнівський тижневик» фельдкомендатурою було опубліковано документ під назвою «Порядок урядування». Нормативний акт складався із чотирьох розділів: «Порядок урядування», «Дух урядування», «Організація управління», «Заключні вказівки», у яких стисло викладалися основні принципи, які покладалися німецькою владою при створенні органів місцевого управління, формулювалися вимоги до стилю адміністрування, підбору їх

працівників (ДАЧО. Ф.Р-2400. Оп. 1. Спр. 1: 1–5). Більш конкретизовані положення щодо створення місцевої влади, співпраці її структур із німецькими установами містилися в нормативних актах суто адміністративного характеру, а оскільки, місцева преса ще не видавалась, зазначалася необхідність ознайомлення з ним не лише службовців та сільських старост, а й місцевого населення за допомогою роздрукованих оголошень із вказівкою «для ознайомлення» (ДАВіО. Ф.Р-1311. Оп. 1. Спр. 8: 80 – 83).

Участь військових комендатур у створенні місцевих структур влади конкретизує інструкція під назвою «Настанови до районного голови», видана фельдкомендатурою, яка дислокувалась в одному із районів Вінниччини. Зі змісту цього документа можна побачити що районний керівник призначався німецькою військовою владою тимчасово, і у службовому відношенні мав подвійне підпорядкування: перед нею та обласним управлінням. Базові вимоги до керівника району полягали у тому, щоб усі проведені ним заходи враховували німецького війська та спрямовувались на порядок у районі, не допускали саботажу та грабунків. Він особисто відповідав за лояльність набраних ним співробітників установ, хоч компетенція затвердження їх на посади належала військовій комендатурі. Так само, винятково, керівник району призначав сільських старост, які у плані службової комунікації підпорядковувалися лише йому особисто (ДАВіО. Ф.Р.1311. Оп. 1. Спр. 9: 9).

Водночас, на початковому етапі встановлення окупаційного режиму, зафіксовані непоодинокі випадки участі місцевого населення у процедурах виборах органів місцевого управління. Так, наприклад, згідно протоколів зборів сіл Баришівського району, що на Київщині, у виборах відповідних управ взяло участь практично все місцеве населення (ДАКО. Ф.Р-2418. Оп. 1. Спр. 1: 19). Звісно, що ці процедури проводились під німецьким контролем. Також зафіксовані випадки, коли сільське населення поза санкціями німецьких

військових самостійно обирало власні управлінські органи. На такі дії німецька влада не могла не прореагувати, повідомивши населення про те, що обрані ними керівники будуть виконувати винятково обов'язки помічників сільських старост (ДАЧО. Ф.Р-1840. Оп. 1. Спр. 1: 3), а у подальшому місцеве керівництво буде призначатись. У тих же районах, де місцева влада вже було сформована у результаті виборів, усе її керівництво мало проходити процедуру перевірки щодо професійної та політичної придатності (ДАВО. Ф.Р-83. Оп. 1. Спр. 1: 2).

Управлінська комунікація, яка постала на окупованих теренах України, передбачала відповідну внутрішню взаємодію вертикального та горизонтального рівнів між суто німецькими структурами та зовнішню – між німецькими і місцевими органами влади. Вертикаль німецького рівня мала максимально закритий і обмежений для місцевих допоміжних органів влади рівень. Основні нормативні імпульси у зоні відповідальності ТВА надходили від VII (адміністративних) відділів фельд- та ортскомендатур. Основною управлінською структурою, яка й налагоджувала роботу зі створеними органами місцевого управління – стали ортскомендатури. Водночас, вже на цьому рівні у німецьких управлінців почали з'являтися певні проблеми. Пов'язувались вони із тим, що фельдкомендатури управляли декількома колишніми радянськими областями, а от до відання ортскомендатур було віддані менші за територіальними розмірами регіони (фактично – декілька колишніх радянських районів або великих міст). Нормативні вказівки від фельдкомендатур надходили до виконання обласним управам, а від них у свою чергу – місцевій владі. Але і ортскомендатури мали право віддавати відповідні вказівки органам місцевого управління. Так виникло явище паралелізму та дублювання службових повноважень, що не сприяло налагодженню не лише нормального управлінського процесу, а й відповідних комунікаційних процесів. У найскладнішому становищі перебувало керівництво міських та районних управ, адже вони отримували вказівки як від обласних управ, так і

безпосередньо від ортскомендатур. З приводу останнього зазначимо, що обласні управи утворювались здебільшого в західних регіонах, і вже після передачі відповідних територій у відання адміністрації РКУ – припинили свою діяльність (Гончаренко, 2020: 62).

До основних каналів передачі службової інформації у зоні ТВА, яка направлялась безпосереднім виконавцям, належали: службові наради, оголошення у місцевій пресі, телефонограми, накази та розпорядження, які містили конкретні вимоги виконавчого характеру. У свою чергу керівники районних управ направляли відповідні вказівки підпорядкованим їм сільським управам. По аналогії із німецькими управлінськими порядками, вони використовували ті ж канали передачі службової інформації. Практично у всіх службових інстанціях для безпосередньої передачі службової інформації вводилась посада кур'єра, а у міських та районних управах функціонував відповідний відділ, зазвичай – адміністративний або загальний. Мовою службової комунікації були українська та німецька. Часто нормативні акти, які направлялись для виконання органам місцевого управління, виконувались на двох – німецькій та українській мові. Звісно, що повідомлення, які направлялись для виконання підвладним місцевій владі установам, виконувались українською мовою. Водночас, великий обсяг службової інформації німецькою мовою потребував постійних перекладів, а тому, в усіх місцевих органах влади вводилась посада перекладача. Знання німецької мови заохочувалась. Для цього передбачались надбавки при виплаті заробітної плати.

Здебільшого, управлінська комунікація військових комендатур із підпорядкованими їм місцевими органами влади полягала у виданні наказів та розпоряджень. При цьому домінував підхід, коли ухвалювалися нормативні документи, якими врегульовувалось відразу декілька важливих питань, над безпосереднім розв'язанням яких працювали місцеві управи. Зазвичай, ці нормативні документи виготовлялися

типографським способом та перекладалися українською мовою. Наприклад, постановою №7-42 від 27 квітня 1942 р. фельдкомендатури № 679 (місце дислокації – Запоріжжя) роз'яснювалось декілька питань: організація ремісничої діяльності; демонстрація ненімецьких фільмів; забезпечення утриманців загиблих та тих, що втратили працездатність у боротьбі з партизанами; надання права районним керівникам накладати штрафні санкції; реєстрація новоприбулих осіб; нагляд за могилами німецьких військовослужбовців; збирання нечистот; реєстрація одружень місцевого населення; організація роботи закладів освіти; правила користування дорогами; реєстрація колишніх червоноармійців; правила перетину кордону; відшкодування видатків, витрачених у службових поїздках, працівникам органів місцевого управління; внесення плати за право користування цивільними кінями і машинами; порядок страхування на випадок хвороби; забезпечення сімей робітників, які виїхали на роботу до Німеччини (ДАЗО. Ф.Р-1433. Оп. 3. Спр. 1: 19, 20). Так само і в наказі № 1 від 11 вересня 1941 р., виданому ортскомендатурою м. Миколаєва містилося відразу дев'ять приписів, відповідно до яких налагоджувалося життя в окупованому місті (ДАМО. Ф-Р1432. Оп. 1. Спр. 1: 2).

У деяких районах, прийняті військовими властями та районними управами нормативні акти друкувалися у спеціальних офіційних збірниках. Наприклад, у Переяславі (Київщина) було видано «Бюлетень розпоряджень ортскомендатури м. Переяслава та Переяславської Районової управи» (січень – липень 1942 р.) (ДАКО. Ф.Р-2539. Оп. 1. Спр. 4: 17–19). Але це чи не єдиний випадок подібного підходу до проведення комунікації із місцевою владою у зоні ТВА.

Військовими властями організовувалися регулярні службові наради із сільськими старостами та керівниками місцевих поліційних підрозділів. Під час однієї з них військовий комендант звернувся до присутніх зі словами: «Я вітаю Вас усіх як представник збройних сил Німеччини і

вимагаю від Вас вірності та чесної співпраці на благо українського народу. Ми знаємо, що Ви з Німеччиною не хотіли війни й до цього були примушені. Ви були пригноблені під ярмом радянського панування. Панував жажливий червоний терор, обдурювання, невиконання своїх обіцянок, панували вбивства та заслання багатьох українських громадян». Після такої вступної частини він сформулював вимоги, що поставали перед сільськими старостами та поліційними службами: арешт та повідомлення про комісарів, співробітників НКВС, комуністів, «які ще проводять агітацію проти збройних сил Німеччини», арешт партизанів та підозрілих осіб, облік євреїв. Майже всі наступні вимоги супроводжувалися нагадуванням про покарання – розстріл. Військовий комендант нагадав і про вимоги до місцевих управлінців та керівників поліції: «Вимагаємо від кожного старости та начальника поліції, щоб вони були самими порядними, відданими і чесними громадянами села. Особистим рахункам між старостами й населенням не повинно бути місця» (ДАКО. Ф.Р-2418. Оп. 1. Спр. 3: 1, 2).

Великі обсяги потоків службової інформації, зміст яких часто суперечив попередньо відданим вказівкам, яка надходила від військових комендатур, потребувала певного упорядкування. Тому, у багатьох міських та районних управах для цього створювались правові відділи, або принаймні вводилась посада юридичного консультанта, який міг розібратися у всьому хитросплетінні німецьких установок, невиконання яких загрожувало застосуванням суворих покарань. До того ж, ортскомендатури часто передислоковувались, при цьому не передаючи службової інформації новоприбулим. Тому новопосталі військові органи управління мусили розпочинати свою роботу так би мовити «з нуля»: у черговий раз збираючи інформацію про підпорядкований їм регіон, видаючи аналогічні за змістом накази та розпорядження. Звісно, що певним виходом із цієї ситуації могло стати видання збірників наказів та

розпоряджень ортскомендатур, але нами зафіксовано лише декілька подібних підходів німецьких управлінців. Так, зокрема, Президія Київської міської управи 13 жовтня 1941 р. прийняла рішення про видання щотижневого збірника власних постанов та розпоряджень. Керував цим процесом правовий відділ міської управи. Та вже за два місяці, зі встановленням у місті владних структур РКУ за наказами німецького керівництва випуск цього збірника документів було припинено (ДАКО. Ф.Р-2412. Оп. 2. Спр. 5: 12; ДАКО. Ф.Р-2362. Оп. 1. Спр. 1: 150).

Проте, реальне правонаступництво було відсутнім не лише між ортскомендатурами, а ще й між військовими структурами ТВА та цивільними установами РКУ, яке негативно відобразилось на комунікаційних процесах окупаційних органів влади, що у цілому впливало на формування і поглиблення деструктивних явищ у тогочасній управлінській практиці. У особливо великих розмірах це негативне явище управлінської дійсності фіксувалося при передачі повноважень керівництва ТВА цивільній адміністрації РКУ. Загалом, після проведення помпезних заходів щодо офіційної передачі владних повноважень від військових – цивільним адміністраторам, які прокотились по окупованій території України двічі – восени 1941 та 1942 рр., новопостала влада розпочинала власну нормотворчість, скасовуючи немало цілком раціональних заходів проведених військовими, а часто, у черговий раз дублюючи їх. Фактично, реального правонаступництва між цими органами окупаційного управління таки не спостерігалось. Військові втрачали свої повноваження, а нова влада розпочинала діяти «по-новому», у тому числі і в сфері управлінської комунікації. В усякому разі, у цьому сегменті окупаційного управління спостерігається певна недовіра, неузгодженість дій між військовими і цивільними адміністраторами. Доволі часто, із встановленням влади цивільної адміністрації РКУ, її представники розпочинали свою практичну діяльність зі збору елементарної

інформації про підлеглу їм територію, хоч військові перебували на цій території доволі тривалий термін і вже її збирали (ДАХО. Ф.Р-1501. Оп. 3. Спр. 8: 24; ДАКО. Ф.Р-2764. Оп. 1. Спр. 1: 1). До того ж, часто військові комендатури продовжували перебувати на цій же території, хоч і не мали статусу офіційної влади. Відповідна ж інформація перебувала у них, але коменданти «не поспішали» передавати її цивільним функціонерам. При цьому нова влада розпочинала видавати практично ті ж нормативні акти, прийняті у свій час військовими (ДАКО. Ф.Р-2539. Оп. 1. Спр. 11: 10). Таким чином, правонаступництво між попередніми військовими властями та цивільною адміністрацією РКУ було не таким і безхмарним.

Аргументи про певні системні непорозуміння між управлінцями ТВА і РКУ та відсутність реального правонаступництва підтверджується і тим фактом, що в усіх окупованих регіонах країни фактично відразу по завершенню помпезних святкових заходів проводилась зачистка місцевого управлінського та поліційного апарату, радикально змінювалися підходи до функціонування місцевої влади, відповідних поліційних структур, судової та й правової системи. Зафіксовано також немало випадків, коли управлінці РКУ відмовлялись проводити компенсаційні виплати постраждалим від дій радянських партизанів, умотивовуючи свої рішення тим, що ці дії трапились під час перебування відповідних територій у віданні військових, а тому, саме вони повинні були компенсувати селянам та місцевим поліцейським втрати від спалених будинків. Але при цьому, особам, які втратили своє майно під час існування структур РКУ грошові виплати таки проводились (ДАХО. Ф.Р-52. Оп. 1. Спр. 1: 28). У окремих випадках місцева влада навіть конфліктувала із гебітскомісаріатами, умотивовуючи правомірність своїх дій нормативними актами погодженими у свій час ще із військовими властями, які офіційно, незважаючи на зміну влади продовжували діяти. Характерно, що гебітскомісари із

цими доводами погоджувалися (ДАВіО. Ф.Р-1357. Оп. 1. Спр. 11: 62).

У зоні відповідальності РКУ продовжували перебувати військові частини та різноманітні інстанції Вермахту. Усім їм було заборонено комунікувати із органами місцевого управління та підтримувати будь-які зв'язки. Відповідні дії військових повинні були узгоджуватися винятково із установами гебітскомісаріатів (ДАМО. Ф.Р-1432. Оп. 1. Спр. 1: 146). Проте, військові не завжди дотримувалися цих вказівок. Так, на Полтавщині військові коменданти ігноруючи гебітскомісаріати віддавали вказівки органам місцевого управління, зокрема, ті, що стосувалися радянських військовополонених, яких у свій час було звільнено із німецького полону. Так, відповідно до наказу фельдкомендатури № 503, керівники органів місцевого управління зобов'язувались скласти списки на цих осіб та передати їх до найближчої комендатури для майбутньої їх відправки до табору військовополонених. До списків не вносили дані на осіб, котрі перебували на службі в місцевій поліції та органах управління (ДАПО. Ф.Р-2341. Оп. 1. Спр. 14: 27).

Зі встановленням структур РКУ та їх входженням в повноцінний управлінський процес було налагоджено відповідну службу комунікацію як між суто німецькими, так і німецькими та місцевими органами влади. Перший канал комунікації як із населенням окупованих територій, так із органами відповідної ланки управління полягав у публічному оголошенні вступу цивільної адміністрації, в особі гебітскомісарів до своїх повноважень. Для цього застосовувались спільні із військовими, цивільними та місцевими управлінцями збори та наради, під час проведення яких попередні адміністратори офіційно передавали свої повноваження владним структурам РКУ. Зазвичай, після цього гебітскомісари через місцеву пресу оголошували про вступ до виконання своїх службових повноважень. При цьому, називалась конкретна дата початку їх роботи.

Управлінська комунікація німецьких цивільних органів влади РКУ здійснювалась у суворо секретному режимі, а базові нормативні акти, якими керувались відповідні адміністратори, надходили до них у спеціальних збірниках документів. Ці нормативні документи надходили до центрального апарату РКУ, який знаходився у Рівному. Їх відправником було Райхсміністерство східних окупованих територій, який керував А. Розенберг, а одержувачем – правові служби центрального апарату РКУ. Після обробки цих вказівок відповідний документ надходив на адресу одержувача, який був генеральний комісаріат, і вже після відповідної обробки та інтерпретації – до безпосередніх виконавців – тобто гебітскомісаріатів. Останні ж у свою чергу направляли їх керівникам районних чи міських управ, а ті – підпорядкованим їм установам.

Базовим нормативним актом, який надходив до центрального апарату РКУ став «Збірник постанов райхсміністра східних окупованих територій». Ці нормативні акти приймалися відповідно до Указів фюрера та діючого законодавства Третього Райху. Окрім нормативних документів Райхсміністерства, на територію РКУ поширювалась дія інших законодавчих актів Німеччини, зокрема, Вісника імперських законів (ДАМО. Ф.Р-2033. Оп. 3. Спр. 22: 16, 17).

Як і в будь-якій іншій управлінській системі, користуючись направленою для виконання нормативною базою, райхскомісар повинен був ухвалювати власні підзаконні акти. Проте, управлінський окупаційний алгоритм виявився далеко не таким ідеальним, як це здавалося на перший погляд. Причиною цього стали суто тактичні розбіжності між А. Розенбергом та Е. Кохом у питаннях безпосереднього здійснення окупаційної політики. Ці керівники постійно між собою конфліктували, а А. Гітлер завжди приймав точку зору Е. Коха, хоч таки за зайвий радикалізм критикував і його.

Своїми протиправними діями керівник РКУ Е.Кох, який із різних причин жорстко протистояв своєму номінальному керівнику А. Розенбергу, фактично перетворив себе у єдине

джерело права, за винятком працівників німецьких поліцейних служб, які йому не підпорядковувалися або ж підпорядковувалися суто формально. Так, до травня 1942 р. правовим відділом РКУ видавались «Офіційні повідомлення» (Amtliche Mitteilungen) (ЦДАВОВУ. Ф. 3206. Оп. 6. Спр. 2: 4–6), окремі витяги із яких публікувалися у скороченому україномовному варіанті (ЦДАВОВУ. Ф. 3206. Оп. 6. Спр. 1: 17, 18). Керівник РКУ видавав також і Вісник постанов, де містилися витяги із імперського законодавства, а також власні нормативні акти (ДАДО. Ф.Р-2283. Оп. 1. Спр. 15: 24–28).

Своєрідним апогеєм правового конфлікту між А. Розенбергом та Е. Кохом став травень 1941 р., коли в РКУ почав видаватися «Центральний бюлетень Райхскомісара для України» (Zentralblatt des Reichskommissar für die Ukraine). Відповідний збірник нормативних актів призначався лише для службового використання працівниками установ РКУ (Nur für den inneren Dienstgebrauch), а із 1943 р. – винятково німецькими службовцями (Nur für den Dienstgebrauch deutscher Dienststellen). Своєрідність цього збірника документів райхскомісара полягала у тому, що він на власний розсуд інтерпретував вказівки свого керівника А. Розенберга, або ж взагалі їх ігнорував чи виконував лише частково (ЦДАВОВУ. Ф. 2077. Оп. 1. Спр. 10: 1–4). Втрачаючи свій контроль за формально підлеглою окупованою територією, А. Розенберг у надто важливих і принципових питаннях не знайшов іншого виходу - як направляти власні нормативні документи в обхід центрального апарату РКУ безпосередньо генеральним комісарам. Останні ж отримали від Е. Коха вказівку, виконувати винятково його вказівки, ігноруючи акти Райхсміністерства. У кінцевому підсумку це призвело до того, що генеральні комісари у залежності від особистих симпатій/антипатій виконували вказівки одного із своїх керівників, або ж взагалі ігнорували вказівки їх обох і діяли на власний розсуд. Звісно, що подібна «війна законів» в екстремальних умовах окупаційного режиму, коли саме життя німецьких управлінців

перебувало у стані постійної загрози ні до чого іншого, аніж розбалансування управлінської системи та зменшення рівня її ефективності не призводило.

Проміжною ланкою управління РКУ стали генеральні комісаріати, яким у свою чергу підпорядковувалися гебітскомісаріати. В юрисдикції генеральних комісаріатів перебувало декілька колишніх радянських областей, а гебітскомісаріатів – районів. Основним засобом управлінської комунікації між цими суто німецькими структурами стали «Офіційні бюлетені» (Amtsblatt). Невелика частина змісту цих нормативних документів містила додатки під назвою «Українські переклади» (Ukrainische Übersetzungen) (ЦДАВОВУ. Ф. 3206. Оп. 6. Спр. 3: 43–45). Зрозуміло, що ця частина друкованих збірників документів призначалась службовцям органів місцевого управління. Проте подібні підходи застосовувались не в усіх генеральних комісаріатах. У найбільш системному вигляді цей підхід зафіксований у генеральному комісаріаті «Волинь та Поділля». Інші ж генеральні комісари видавали окремі примірники відповідних видань із певною тематикою, зокрема, у генеральному комісаріаті «Житомир»: із проблем практичного застосування податкового законодавства (ДАВіО. Ф.Р-1312. Оп. 1. Спр. 1333: 134–147), у генеральному комісаріаті «Київ»: із питань судової реформи, функціонування адвокатури, нотаріату, застосування сімейного, цивільного та кримінального законодавства (Гончаренко, 2011: 243). За встановленими райхскомісаром правилами, винятково, за потреби видання німецьких нормативних актів українською, або іншою мовами, генеральні комісари зобов'язувалися одержати відповідний дозвіл від апарату РКУ.

Але не всі німецькі адміністраторів дослухалися до вказівок свого керівника Е. Коха і неухильно слідували їм. Так, нами було встановлено, що частина німецьких керівників порушували ці правила. Наприклад, у фондах органів місцевого управління на Херсонщині були виявлені збірники

оригінальних німецьких документів, які стосувалися порядку виїзду через колишній радянський державний кордон, ввезення та вивезення товарів, охорони кордону із сусідньою Румунією, організації митної служби. Аналогічних випадків, при вивченні архівних джерел зафіксовано немало. Так, майже всі примірники збірника нормативно-правових актів центрального апарату РКУ «Службові повідомлення» («Amtliche Mitteilungen des Reichskommissars für die Ukraine») та ще до того ж, із службовим грифом «лише для службового використання» та передруків із нього було виявлено у фондах Херсонської міської управи (Гончаренко, 2011: 45, 49).

Доводиться констатувати той факт, що за певними винятками управлінська комунікація між німецькими та місцевими органами влади РКУ не мала адекватного характеру. Без цих органів управління німецька адміністрація не могла організувати повноцінної реалізації тих масштабних завдань, які поставали перед нею. Але німецькі службовці усіляко принижували місцевих колаборантів, їм не довіряли, а тому, й не надавали повноцінної інформації системного рівня. Значна частина виданих німецькими установами документів так і не потрапляла до місцевої влади. І навіть у таких генеральних округах як «Волинь та Поділля», де таки було створено повноцінну нормативно-правову базу, із тими ж «українськими перекладами», місцеве керівництво лише ознайомлювалось із відповідними документами, і через нетривалий проміжок часу зобов'язувалося повернути їх німецьким службам (ЦДАВОВУ. Ф. 2077. Оп. 1. Спр. 13: 144).

Усі розпорядження райхсміністра східних окупованих територій і райхскомісара видавалися тільки німецькою мовою. У разі необхідності, генеральні комісари мали право віддати наказ про їх переклад українською мовою і надрукувати їх в офіційних бюлетенях, але при цьому вони мали отримати санкції особисто райхскомісара (ЦДАВОВУ. Ф. 2077. Оп. 1. Спр. 10: 1).

Основним засобом передачі інформації між німецькими органами влади РКУ була службова пошта. Для цього з осені 1942 р. було запроваджено курсування службового поштового автомобіля маршрутом Львів–Ровно–Київ. Автомобіль відправлявся тричі на тиждень із Львова із проміжними короткочасними зупинками у визначених місцях. І лише у Рівному автомобіль зупинявся для перепочинку персоналу у нічний час. Так само, тричі на тиждень автомобіль курсував із Києва. У нічний час автомобільне сполучення не здійснювалось (ЦДАВОВУ. Ф. 2077. Оп. 1. Спр. 10: 98, 99).

Тогочасний стан транспортної інфраструктури, можливості бойових зіткнень із організованими учасниками Руху Опору – збільшував часові межі надходження нормативних документів до безпосередніх виконавців. Так, наприклад, німецька адміністрація Херсона отримувала їх за три тижні після видання центральним апаратом РКУ (ДАХО. Ф.Р-1942. Оп. 1. Спр. 58: 25, 31, 34). Відповідні часові межі отримання службової інформації спостерігаються і в інших генеральних комісаріатах. Центральний апарат РКУ намагався проконтролювати терміни надходження службової інформації до безпосередніх виконавців, зокрема, гебітскомісаріатів. Відповідно до цього було видано розпорядження про «Отримання офіційного бюлетеня» від 9 червня 1942 р., у якому генеральним комісарам та гебітскомісарам наказувалося повідомити центральний апарат РКУ про отримання випуску відповідного збірника документів через направлення поштової картки (ЦДАВОВУ. Ф. 2077. Оп. 1. Спр. 10: 34).

Власний порядок передачі службової кореспонденції передбачався для німецьких органів влади. Так, восени 1942 р. почав курсувати поштовий автомобіль за маршрутом Львів–Ровно–Київ. Автомобіль відправлявся по вівторках, середах і суботах зі Львова о 13.00 і вже о 19.30 прибував у Ровно. У дорозі передбачалися дві п'яти- та десятихвилинні зупинки. З Ровно по понеділках, середах та п'ятницях о 8.00 поштовий автомобіль відправлявся до Києва. На цьому маршруті він

зупинявся всього на трьох визначених зупинках. До Києва поштовий автомобіль прибував о 17.25. Маршрут із Києва до Львова був таким же. О 9.00 по понеділках, середах та п'ятницях автомобіль вирушав до Ровно, куди прибував о 18.25, та після ночівлі, о 7.00, вирушав до Львова. Час прибуття до останньої точки призначення – 13.30 (ЦДАВОВУ. Ф. 2077. Оп. 1. Спр. 10: 98). Як бачимо, вночі службові поштові автомобілі не курсували.

Звісно, що як і в іншій управлінській системі в опублікованих збірниках документів траплялися помилки. У разі їх виявлення, до збірників документів вносились правки «від руки» (ЦДАВОВУ. Ф. 2077. Оп. 1. Спр. 11: 100).

Найчисельнішим за кількістю працівників як у зоні ТВА, так і в РКУ стали органи місцевого управління. Власна система управлінської комунікації була сформована і в них. Звісно, що здійснюючи підготовку наказів та розпоряджень, які адресувалися підлеглим їм інстанціям, місцеві управлінці керувалися і посилалися на німецькі нормативні установки. Відповідно до отриманих вказівок, працівники органів місцевого управління їх конкретизували та доводили до безпосередніх виконавців. У цих нормативних актах визначалися і працівники, які відповідали за їх виконання. В обов'язковому порядку встановлювалися і контрольні заходи за реалізацію нормативних приписів цих актів, відразу визначався ступінь службової відповідальності у разі будь-яких порушень. Доволі часто, отримавши німецькі вказівки, місцеві керівники, їх не інтерпретували, а направляли на місця у цілісному вигляді, зазначаючи, що направляється нормативний акт німецької сторони «для відома та керування» (ДАДО. Ф.Р-2567. Оп. 1. Спр. 1: 34).

Каналами передачі службової інформації визначалась кур'єрська служба та засоби телефонного зв'язку. Наприклад, працівники Бориспільської районної управи налагодили канали зв'язку із Києвом за допомогою кур'єрів, які декілька разів на тиждень, у чітко визначені дні відвідували місто. Так само і

сільські старости по середах та суботах направляли своїх кур'єрів до районної управи для отримання службової інформації. Водночас, діючими та вже відремонтованими каналами телефонного зв'язку, службовцям районної ланки управління заборонялось користуватися. Ці дозволи стосувалися винятково певних екстрених випадків (ДАКО. Ф.Р-2412. Оп. 2. Спр. 214: 1, 2). Немало організаційно-правових форм отримання нормативних вказівок місцевої влади проводилося засобами проведення службових нарад (ДАПО. Ф.Р-2795. Оп. 1. Спр. 1: 1). У разі відсутності на цих засідання уповноважених працівників, на них накладалися службові стягнення, зазвичай, у вигляді грошових штрафів (Гончаренко, 2011: 249).

Важливим каналом управлінської комунікації між місцевими органами влади стала постійна публікація наказів та розпоряджень у місцевій пресі. Зазначимо, що і німецька влада часто користувалась цим же каналом повідомлення службової інформації. При цьому, часто конкретним одержувачем цієї інформації було не місцеве населення, а саме органи управління, підпорядковані їм різноманітні служби та установи.

Порядок управлінської комунікації в органах місцевого управління нагадував німецькі зразки. Керівника будь-якого підрозділу заборонялось критикувати, проявляти із ним «панібратство» (ДАКО. Ф.Р-2362. Оп. 4. Спр. 2: 72). Також суворо заборонялось порушувати субординацію і звертатися до вищого за службовим статусом працівника, в обхід того хто безпосередньо відповідав за цей напрям роботи. У цих випадках службові особи, визнані винними у порушенні цих правил – підлягали адміністративному або дисциплінарному покаранню, зазвичай у вигляді винесення догани (ДАКО. Ф.Р-2425. Оп. 1. Спр. 1: 18).

Формулюючи свої вимоги до організації ділової комунікації між підлеглими йому установами, голова управи м. Києва у березні 1942 р. наказував проводити ці заходи у цілком

стислому і конкретизованому вигляді, забороняючи вносити до документів «Будь-яку історичну писанину, непотрібні пояснення та запитання, непринципові й неділові доповіді». Усі офіційні листи, адресовані німецьким органам влади, мав право візувати лише голова управи (ДАКО. Ф.Р-2462. Оп. 4. Спр. 2: 72).

Підготовка будь-яких нормативних актів передбачала обов'язкове їх візування керівником управи. Єдиним винятком з цього правила, і то короткочасним, була Київська міська управа, де певний час керувалися принципами колегіальності, оскільки в її організаційній структурі існувала Президія, на затвердження якої направлялися різні нормативно-правові акти (ДАКО. Ф.Р-2412. Оп. 2. Спр. 4: 224).

Як вже зазначалося, уся управлінська комунікація між німецькими та місцевими органами влади базувалася на німецькій мові. Відповідно до цього, практично всю службову інформацію, яка надходила до органів місцевого управління, а також від них до німецьких властей, потрібно було не лише інтерпретувати, а й декодувати. Тому до штатів органів управління міського та районного рівнів вводились посади перекладачів. Зрозуміло, що таких кваліфікованих працівників катастрофічно не вистачало. Тому для працівників органів місцевого управління, які володіли німецькою мовою, встановлювалися 5, 15 та 25 % надбавки до основного розміру заробітної плати. Так, п'ятивідсоткову надбавку отримували працівники, які не лише розуміли німецьку мову, а розмовляли нею. П'ятнадцятивідсоткова надбавка встановлювалась для тих працівників, які могли вільно перекладати із німецької та оформляти письмові відповіді на ділове листування. І найвищі надбавки встановлювалися для тих працівників, які мали лінгвістичну освіту, закінчили німецькі навчальні заклади або «удосконалювали знання німецької мови в Німеччині». При цьому, ступінь знання працівниками німецької мови визначав особисто керівник органу місцевої влади (ДАКО. Ф.Р-2362. Оп. 4. Спр. 2: 76).

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, основні процеси управлінської комунікації у зонах відповідальності ТВА та РКУ передбачала організацію внутрішньої взаємодії як вертикального, так і горизонтального рівнів між суто німецькими владними структурами та зовнішню – між німецькими та місцевими органами влади. Владна вертикаль німецьких органів влади рівня мала максимально закритий і обмежений для місцевих допоміжних органів влади характер. Владна вертикаль місцевих органів влади здійснювалася на рівні район (місто) – село. Лише нетривалий термін часу, в окремих регіонах країни, які перебували в юрисдикції ТВА до цього управлінського рівня додавалась область.

Усі службові повідомлення німецьких органів влади мали наказовий та безапеляційний характер, а їх одержувачі в особі керівництва органів місцевого управління повинні були їх виконувати. Вертикаль німецького управління передбачала порядок повної підвладності органів регіональної та місцевої німецької влади вищому за статусом керівництву. Основними каналами службової комунікації ставали оголошення у пресі, збори службовців органів місцевого управління, телефонограми, накази та розпорядження. Для німецьких органів влади видавалися спеціальні кодифіковані збірники документів, користуватися якими місцевій владі було заборонено.

Родовою ознакою німецького військово-окупаційного управління стали паралелізм та дублювання службових повноважень, відсутність реального правонаступництва між адміністраціями ТВА та РКУ, що в умовах глобального воєнного протистояння ставало причиною незадовільного стану ефективності здавалось цілком раціональної та оптимально оформленої адміністративної системи.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Борисов, В., Левін, О. (2020). Участь інтелігенції у роботі органів місцевого самоврядування м. Дніпропетровська у 1941–1943 рр. *Проблеми політичної історії України*, 15, С. 131–160.
2. Верба, І. (1999). *Олександр Оглоблин: Життя і праця в Україні (До 100-річчя з дня народження)*. Київ: НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 384 с.
3. Власенко В.В. (2013). *Створення та діяльність органів місцевого управління в генеральному окрузі «Житомир» у роки німецької окупації (1941–1944 рр.)*: (дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 – Історія України). Київ, 208 с.
4. Гедз, В. (2014). Діяльність О.Оглоблина в Києві під час нацистського панування. *Військово-історичний меридіан*, 4, С. 49–58.
5. Гончаренко, О.М., Гончаренко, І.В., & Куницький, М.П. (2014). *Нацистська окупаційна політика у сфері освіти на теренах Райхскомісаріату «Україна»*. Київ: Профі, 232 с.
6. Гончаренко, О.М., Куницький, М.П., & Лисенко, О.Є. (2014). *Система органів місцевого управління на території райхскомісаріату «Україна» та «військової зони». 1941–1944 рр.* Київ: НАН України. Інститут історії України, 151 с.
7. Гончаренко, О., Лисенко, О., & Першина, Т. (2010). Система управління окупованими територіями України. Ред. В.А. Смолій, *Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси* (в 2 кн. Кн. 1, сс. 321–367). Київ: НВП «Видавництво «Наукова думка».
8. Гончаренко О., Потильчак О. (2021). Нормативно-правове врегулювання поведінки місцевого населення у зонах відповідальності Тимчасової військової адміністрації та Райхскомісаріату «Україна» (літо 1941–зима 1942). *Східноєвропейський історичний вісник*, 18, С. 167–175.
9. Гончаренко, О. (2020 а). *Проблема колабораціонізму на теренах Райхскомісаріату «Україна» та військової зони*

окупації в сучасній вітчизняній історіографії: інституційне визначення змісту та форм співпраці, основні тенденції історичних реконструкцій (1991–2019 рр.). Київ: НАН України. Інститут історії України, 188 с.

10. Гончаренко, О. (2020 б). Місце обласних управ у системі гітлерівського окупаційного апарату влади: процес створення, службові компетенції, характеристики керівників (1941–1942). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Історія, 31, С. 53–62.

11. Гончаренко, О. (2010). Сільські управи в системі окупаційного апарату влади райхскомісаріату «Україна»: організаційна структура, компетенція та досвід функціонування (1941–1944 рр.). *Український селянин*, 12, С. 243–247.

12. Гончаренко, О.М. (2011). *Функціонування окупаційної адміністрації Райхскомісаріату «Україна»: управлінсько-розпорядчі та організаційно-правові аспекти (1941–1944 рр.)*. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 600 с.

13. Державний архів Вінницької області (ДАВіО). Ф.Р-1311. Оп. 1. Спр. 8.

14. ДАВіО. Ф.Р-1311. Оп. 1. Спр. 9.

15. ДАВіО. Ф.Р-1311. Оп. 1. Спр. 1333.

16. ДАВіО. Ф.Р-1357. Оп. 1. Спр. 11.

17. Державний архів Волинської області (ДАВО). Ф.Р-83. Оп. 1. Спр. 1.

18. Державний архів Дніпропетровської області (ДАДО). Ф.Р-2283. Оп. 1. Спр. 15.

19. ДАДО. Ф.Р-2567. Оп. 1. Спр. 1.

20. Державний архів Запорізької області (ДАЗО). Ф.Р-1433. Оп. 3. Спр. 1.

21. Державний архів Київської області (ДАКО). Ф.Р-2362. Оп. 1. Спр. 1.

22. ДАКО. Ф.Р-2362. Оп. 4. Спр. 2.

23. ДАКО. Ф.Р-2412. Оп. 2. Спр. 4.

24. ДАКО. Ф.Р-2412. Оп. 2. Спр. 5.
25. ДАКО. Ф.Р-2412. Оп. 2. Спр. 214.
26. ДАКО. Ф.Р-2418. Оп. 1. Спр. 1.
27. ДАКО. Ф.Р-2418. Оп. 1. Спр. 3.
28. ДАКО. Ф.Р-2425. Оп. 1. Спр. 1.
29. ДАКО. Ф.Р-2539. Оп. 1. Спр. 4.
30. ДАКО. Ф.Р-2539. Оп. 1. Спр. 11.
31. ДАКО. Ф.Р-2764. Оп. 1. Спр. 1.
32. Державний архів Миколаївської області (ДАМО). Ф.Р-1432. Оп. 1. Спр. 1.
33. ДАМО. Ф.Р-2033. Оп. 3. Спр. 22.
34. Державний архів Полтавської області (ДАПО). Ф.Р-2341. Оп. 1. Спр. 14.
35. ДАПО. Ф.Р-2795. Оп. 1. Спр. 1.
36. Державний архів Херсонської області (ДАХО). Ф.Р.1501. Оп. 3. Спр. 8.
37. ДАХО. Ф.Р.1942. Оп. 1. Спр. 58.
38. Державний архів Черкаської області (ДАЧО). Ф.Р-52. Оп. 1. Спр. 1.
39. ДАЧО. Ф.Р-1840. Оп. 1. Спр. 1.
40. ДАЧО. Ф.Р-2400. Оп. 1. Спр. 1.
41. Заболотна, Т. (2010). Інтелігенція в місцевих органах влади в роки нацистської окупації: історіографія проблеми. *Сторінки воєнної історії України*, 13, С. 40–53.
42. Заболотна, Т.В. (2008). *Повсякденне життя населення Києва в роки нацистської окупації 1941–1943 рр.* (автореф. дис. ...канд. іст. наук: спец. 07.00.01 – Історія України). Київ, 20 с.
43. Зек, Б.М. (2016). *Луцьк у роки нацистської окупації (1941–1944 рр.):* (дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 – Історія України). Луцьк, 239 с.
44. Іваненко, А. (2019 а). Українське суспільство в лещатах нацистського «Нового порядку»: огляд сучасних вітчизняних дисертаційних досліджень. *Наукові записки історичного факультету Запорізького національного університету*, 52, С. 30–37.

45. Костючок, О.В. (2012). *Створення Київської міської управи та її діяльність у соціальній і економічній сферах (вересень 1941 р. – лютий 1942 рр.)*: (дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 – Історія України). Київ, 229 с.

46. Куницький, М.П. (2014). *Соціально-правовий статус місцевого населення Райхскомісаріату «Україна» (1941–1944 рр.)*. Київ: Профі, 564 с.

47. Кучерук, О. (2007). Володимир Багазій – міський голова Києва у 1941 – 1942 рр. *Друга світова війна і доля народів України*: тези доповідей 2-ї всеук. наук. конф. (сс. 39–41). Київ.

48. Левченко, Ю.І. (2015). *Особливості реалізації політики окупаційної влади в адміністративно-територіальних одиницях України 1941–1944 рр.*: (дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 – Історія України). Київ, 277 с.

49. Левченко, Ю.І. (2017). *Особливості реалізації політики окупаційної влади в адміністративно-територіальних одиницях України 1941–1944 рр.* Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 409 с.

50. Лисенко, О.Є. (2009). Система управління окупованими територіями України. Ред. В.А. Смолій, *Історія державної служби в Україні* (в 5 т. Т. 5, сс. 393–414). Київ: Ніка-Центр.

51. Мельнічук, Л.В. (2012). Проблеми функціонування органів місцевого управління Райхскомісаріату «Україна» у сучасній вітчизняній історіографії. *Наукові записки з української історії*, 32, С. 271–276.

52. Мельнічук, Л.В. (2014). *Функціонування органів місцевого управління окупаційної адміністрації Райхскомісаріату «Україна» (1941–1944 рр.)*: (дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 – Історія України). Переяслав-Хмельницький, 271 с.

53. Тішин, О.В. (2020). *Німецьке окупаційне цивільне управління на Півдні України (1941–1943 рр.)*: адміністративно-політичний та соціально-економічний аспекти: (дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 – Історія України). Запоріжжя, 277 с.

54. Олійник, Ю.В., Завальнюк, О.М. (2012). *Нацистський окупаційний режим у генеральній окрузі «Волинь – Поділля» (1941–1944 рр.)*. Хмельницький: Поліграфіст – 2, 320 с.

55. Орлянський, В.С., & Тедєєв, О.С. (2010). *Місцеві органи управління в період німецької окупації на Запоріжжі (1941–1943 рр.)*. Київ: Центр навчальної літератури, 332 с.

56. Рекотов, П.В. (1997) *Органи управління на окупованій території України (1941–1944 рр.)*. *Український історичний журнал*, 3, С. 90 – 101.

57. Стельникович, С.В. (2015). *Житомирсько-вінницький регіон в умовах нацистської окупації (1941–1944 рр.)*. Житомир: ПП Євенок О.О., 592 с.

58. Стельникович, С.В. (2016). *Нацистський окупаційний режим на території Житомирсько-Вінницького регіону і місцеве населення: паралелі існування й боротьби (1941–1944 рр.)*: (дис. ... докт. іст. наук: 07.00.01 – Історія України). Київ, 522 с.

59. Удовик, В.М. (2005). *Німецько-фашистський окупаційний режим (1941-1944 рр.) на території генеральної області «Київ» (Київська та Полтавська області)*: (дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 – Історія України). Київ, 236 с.

60. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВУ). Ф. 2077. Оп. 1. Спр. 10.

61. ЦДАВОВУ. Ф. 2077. Оп. 1. Спр. 11.

62. ЦДАВОВУ. Ф. 2077. Оп. 1. Спр. 13.

63. ЦДАВОВУ. Ф. 3206. Оп. 6. Спр. 1.

64. ЦДАВОВУ. Ф. 3206. Оп. 6. Спр. 2.

65. ЦДАВОВУ. Ф. 3206. Оп. 6. Спр. 3.

66. Шахрайчук І. (2020). *Організаційна діяльність Української допоміжної управи м. Дніпропетровськ в період нацистської окупації 1941 –1943 рр. (За матеріалами кримінально-слідчих справ управління СБУ у Дніпропетровській області). Проблеми політичної історії України*, 15, С. 137–142.

REFERENCES

1. Borisov, V., Levin O. (2020). Uchast intelihentsii u roboti orhaniv mistsevoho samovriaduvannia m. Dnipropetrovska u 1941–1943 rr. [Intelligentsia's participation in the work of Dnipropetrovsk district government in 1920-30 s.] *Problemy politychnoi istorii Ukrainy – Problems of political history of Ukraine*, 15, 131–160. DOI: 10.33287/1193 [in Ukrainian].
2. Verba, I. (1999). *Oleksandr Ohloblyn: Zhyttia i pratsia v Ukraini (Do 100-richchia z dnia narodzhennia) [Oleksandr Ogloblyn: Life and labor in Ukraine (On the 100th anniversary of his birth)]*. Kyiv: NAN Ukrainy. In-t ukr. arkheohrafii ta dzhereloznavstva im. M.S.Hrushevskoho, 384 p. [in Ukrainian].
3. Vlasenko, V.V. (2013). *Stvorennia ta diialnist orhaniv mistsevoho upravlinnia v heneralnomu okruzi «Zhytomyr» u roky nimetskoï okupatsii (1941–1944 rr.)* [Creation and activity of local authorities in the general district «Zhytomyr» during the years of German occupation (1941–1944)] (Candidate's thesis). Kyiv, 208 p. [in Ukrainian].
4. Hedz, V. (2014). Diialnist, O. Ohloblyna v Kyievi pid chas natsytskoho panuvannia [Activity of O.Ogloblyn in Kyiv during nazi domination]. *Viiskovo-istorychnyi merydian – Military-historical meridian*, 4, 49–58. [in Ukrainian].
5. Гончаренко, О.М., Гончаренко, І.В., & Куницький, М.П. (2014). *Natsytska okupatsiina polityka u sferi osvity na terenakh Raikhskomisariatu «Ukraina» [Nazi occupation policy in the field of education on the territory of the Reich Commissariat «Ukraine»]*. Kyiv: Profi, 232 p. [in Ukrainian].
6. Honcharenko, O.M., Kunytskyi, M.P., & Lysenko, O.Ye. (2014). *Systema orhaniv mistsevoho upravlinnia na terytorii raikhskomisariatu «Ukraina» ta «viiskovoi zony». 1941–1944 rr. [The system of local government bodies on the territory of the Rayhskommisariat «Ukraine» and «military zone». 1941–1944 rr.]*. Kyiv: NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy, 151 p. [in Ukrainian].

7. Honcharenko, O., Lysenko, O., & Pershyna, T. (2010). Systema upravlinnia okupovanymy terytoriiamy Ukrainy [Administration system of the occupied Ukraine's areas]. In V.A. Smolii (Ed.), *Ukraina v Druhii svitovii viini: pohliad z XXI stolittia* (Vol. 1, pp. 321–367). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].

8. Honcharenko, O., Potylchak, O. (2021). Normatyvno-pravove vrehuliuvannia povedinky mistsevoho naseleння u zonakh vidpovidalnosti Tymchasovoi viiskovoi administratsii ta Raikhskomisariatu «Україна» (lito 1941 – zyma 1942) [Legal regulation of local population behaviour in the responsibility area of the Provisional Military Administration and Reich Commissariat «Ukraine» (the summer of 1941 – winter of 1942)]. *Skhidnoievropeyskyi istorychnyi visnyk*, 18, 167–175. [in Ukrainian].

9. Гончаренко, О. (2020 а). *Problema kolaboratsionizmu na terenakh Raikhskomisariatu «Україна» ta viiskovoi zony okupatsii v suchasni vitchyzniani istoriohrafii: instytutsiine vyznachennia zmistu ta form spivpratsi, osnovni tendentsii istorychnykh rekonstruksii (1991–2019 rr.)* [The problem of collaborationism on the territory of the Reichcommissariat «Ukraine» and the military zone of occupation in modern domestic historiography: institutional definition of the content and forms of cooperation, the main trends of historical reconstructions (1991–2019)]. Kyiv: NAN Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy, 188 p. [in Ukrainian].

10. Honcharenko, O. (2020 в). Mistse oblasnykh uprav u systemi hitlerivskoho okupatsiinoho aparatu vlady: protses stvorennia, sluzhbovi kompetentsii, kharakterystyky kerivnykiv (1941–1942) [The place of regional administrations in the system of Hitler's occupation apparatus of power: the process of creation, service competencies, characteristics of leaders (1941–1942)]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Istoriiia – Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky. Series: History*, 31, 53–62. DOI: 10.31652/2411-2143-2019-31. [In Ukrainian].

11. Honcharenko, O. (2010). Silski upravly v systemi okupatsiinoho aparatu vlady raikhskomisariatu «Ukraina»: orhanizatsiina struktura, kompetentsiia ta dosvid funktsionuvannia (1941–1944 rr.) [Village administrations in the system of the occupation apparatus of power of the Reichcommissariat «Ukraine»: organizational structure, competence and experience of functioning (1941–1944)]. *Ukrainskyi selianyn – Ukrainian peasant*, 12, 243–247. [in Ukrainian].

12. Honcharenko, O.M. (2011). *Funktsionuvannia okupatsiinoi administratsii Raikhskomisariatu «Ukraina»: upravlynsko-rozporiadchi ta orhanizatsiino-pravovi aspekty (1941 –1944 rr.) [Functioning of the occupational administration of the Reichskommissariat«Ukraine»: administrative and organizational-legal aspects (1941–1944)]*. Kyiv: NPU imeni M.P.Drahomanova, 600 p. [in Ukrainian].

13. Derzhavnyi arkhiv Vinnytskoi oblasti [State Archives of Vinnytsia Region]. F.R-1311. Op. 1. Spr. 8. [in Ukrainian].

14. Derzhavnyi arkhiv Vinnytskoi oblasti [State Archives of Vinnytsia Region]. F.R-1311. Op. 1. Spr. 9. [in Ukrainian].

15. Derzhavnyi arkhiv Vinnytskoi oblasti [State Archives of Vinnytsia Region]. F.R-1312. Op. 1. Spr. 1333. [in Ukrainian].

16. Derzhavnyi arkhiv Vinnytskoi oblasti [State Archives of Vinnytsia Region]. F.R-1357. Op. 1. Spr. 11. [in Ukrainian].

17. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti [State Archives of Volyn Region]. F.R-83. Op. 1. Spr. 1. [in Ukrainian].

18. Derzhavnyi arkhiv Dnipropetrovskoi oblasti [State Archives of Dnipropetrovsk Region]. F.R-2283. Op. 1. Spr. 15. [in German].

19. Derzhavnyi arkhiv Dnipropetrovskoi oblasti [State Archives of Dnipropetrovsk Region]. F.R-2567. Op. 1. Spr. 1. [in Ukrainian].

20. Derzhavnyi arkhiv Zaporizkoi oblasti [State Archives of Zaporozhye Region]. F.R-1433. Op. 3. Spr. 1. [in Ukrainian].

21. Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti [State Archives of Kyiv Region]. F.R-2362. Op. 1. Spr. 1. [in Ukrainian].

22. Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti [State Archives of Kyiv Region]. F.R-2362. Op. 4. Spr. 2. [in Ukrainian].

23. Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti [State Archives of Kyiv Region]. F.R-2412. Op. 2. Spr. 4. [in Ukrainian].
24. Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti [State Archives of Kyiv Region]. F.R-2412. Op. 2. Spr. 5. [in Ukrainian].
25. Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti [State Archives of Kyiv Region]. F.R-2412. Op. 2. Spr. 214. [in Ukrainian].
26. Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti [State Archives of Kyiv Region]. F.R-2418. Op. 1. Spr. 1. [in Ukrainian].
27. Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti [State Archives of Kyiv Region]. F.R-2418. Op. 1. Spr. 3. [in Ukrainian].
28. Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti [State Archives of Kyiv Region]. F.R-2425. Op. 1. Spr. 1. [in Ukrainian].
29. Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti [State Archives of Kyiv Region]. F.R-2539. Op. 1. Spr. 4. [in Ukrainian].
30. Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti [State Archives of Kyiv Region]. F.R-2539. Op. 1. Spr. 11. [in Ukrainian].
31. Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti [State Archives of Kyiv Region]. F.R-2764. Op. 1. Spr. 1. [in Ukrainian].
32. Derzhavnyi arkhiv Poltavskoi oblasti [State Archives of Poltava Region]. F.R-2341. Op. 1. Spr. 14. [in Ukrainian].
33. Derzhavnyi arkhiv Poltavskoi oblasti [State Archives of Poltava Region]. F.R-2795. Op. 1. Spr. 1. [in Ukrainian].
34. Derzhavnyi arkhiv Mykolaivskoi oblasti [State Archives of Nikolaev Region]. F.R-1432. Op. 1. Spr. 1. [in German].
35. Derzhavnyi arkhiv Mykolaivskoi oblasti [State Archives of Nikolaev Region]. F.R-2033. Op. 3. Spr. 22. [in German].
36. Derzhavnyi arkhiv Khersonskoi oblasti [State Archives of Kherson Region]. F.R-1501. Op. 3. Spr. 8. [in Ukrainian].
37. Derzhavnyi arkhiv Khersonskoi oblasti [State Archives of Kherson Region]. F.R-1942. Op. 1. Spr. 58. [in German].
38. Derzhavnyi arkhiv Cherkaskoi oblasti [State Archives of Cherkasy Region]. F.R-52. Op. 1. Spr. 1. [in Ukrainian].
39. Derzhavnyi arkhiv Cherkaskoi oblasti [State Archives of Cherkasy Region]. F.R-1840. Op. 1. Spr. 1. [in Ukrainian].

40. Derzhavnyi arkhiv Cherkaskoi oblasti [State Archives of Cherkasy Region]. F.R-2400. Op. 1. Spr. 1. [in Ukrainian].

41. Zabolotna, T. (2010). Intelihentsiia v mistsevykh orhanakh vlady v roky natsystskoi okupatsii: istoriografiiia problemy [Intellectuals in Local Authorities during the Nazi Occupation: Historiography of the Problem]. *Storinky voiennoi istorii Ukrainy – Pages of the military history of Ukraine*, 13, 40–53. [in Ukrainian].

42. Zabolotna, T. (2008). *Povsiakdenne zhyttia naseleennia Kyieva v roky natsystskoi okupatsii 1941–1943 rr.* [Everyday life of the population of Kyiv during the years of Nazi occupation of 1941–1943] (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv, 20 pp. [in Ukrainian].

43. Zek, B. M. (2016). *Lutsk u roky natsystskoi okupatsii (1941–1944 rr.)* [Lutsk in the period of the Nazi occupation (1941–1944)] (Candidate's thesis). Lutsk, 239 p. [in Ukrainian].

44. Ivanenko, A. (2019 a). Ukrainske suspilstvo v leshchatakh natsystskoho «Novoho poriadku»: ohliad suchasnykh vitchyznianskykh dysertatsiinykh doslidzhen [Ukrainian Society in the Grip of the Nazi «New Order»: an Overview of Modern Domestic Dissertation Research]. *Naukovi zapysky istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu – Scholarly Works of the of History, Zaporizhzhya National University*, XXXXII, 30–37. doi: 10.26661/swfh-2019-52-034 [in Ukrainian].

45. Kostiuchock, O.V. (2012). *Stvorennia Kyivskoi miskoi upravly ta yii diialnist u sotsialnii i ekonomichnii sferakh (veresen 1941 r. – liutyi 1942 rr.)* [Establishment of the Kyiv City Council and its activities in the social and economic field (September 1941 – February 1942)] (Candidate's thesis). Kyiv, 229 p. [in Ukrainian].

46. Kunytsky, M.P. (2014). *Sotsialno-pravovyi status mistsevoho naseleennia Raikhskomisariatu «Ukraina» (1941–1944 rr.)* [Socio-legal status of the local population of the Reich Commissariat of Ukraine (1941–1944)]. Kyiv: Profi, 564 p. [in Ukrainian].

47. Kucheruk, O. (2007). Volodymyr Bahazii – miskyi holova Kyieva u 1941 – 1942 rr. [Volodymyr Bahaziy – the mayor of Kyiv

from 1941 to 1942]. Abstracts of Papers ‘2007: *Druha svitova viina i dolia narodiv Ukrainy* (pp. 39–41). Kyiv. [in Ukrainian].

48. Levchenko Y.I. (2015). *Osoblyvosti realizatsii polityky okupatsiinoi vlady v administratyvno-terytorialnykh odynyiakh Ukrainy 1941–1944 rr.* [Particularities of implementation of occupational authorities policy in administrative-territorial entities of Ukraine in 1941–1944] (Candidate’s thesis). Kyiv, 319 p. [in Ukrainian].

49. Levchenko, Yu.I. (2017). *Osoblyvosti realizatsii polityky okupatsiinoi vlady v administratyvno-terytorialnykh odynyiakh Ukrainy 1941–1944 rr.* [Particularities of implementation of occupational authorities policy in administrative-territorial entities of Ukraine in 1941–1944]. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, 409 c. [in Ukrainian].

50. Lysenko, O. Ye. (2009). Systema upravlinnia okupovanykh terytoriiamy Ukrainy [Management system of the occupied territories of Ukraine]. In V.A. Smolii (Ed.), *Istoriia derzhavnoi sluzhby v Ukraini* (Vol. 5, pp. 393–414). Kyiv: Nika-Tsentr. [in Ukrainian].

51. Tishyn, O.V. (2020). *Nimetske okupatsiine tsyvilne upravlinnia na Pivdni Ukrainy (1941–1943 rr.): administratyvno-politychnyi ta sotsialno-ekonomichnyi aspekty* [German occupation civilian administration in the South of Ukraine (1941–1943)] (Candidate’s thesis). Zaporizhzhia, 277 p. [in Ukrainian].

52. Melnichuk, L. (2012). Problemy funktsionuvannia orhaniv mistsevoho upravlinnia Raikhskomisariatu «Ukraina» u suchasni vitchyzniani istoriohrafii. [Problems of operation of local reichskommissariat «Ukraine» in modern national historiography] *Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii – Scientific notes on ukrainian history*, 32, 271–276. [in Ukrainian].

53. Melnichuk, L. V. (2014). *Funktsionuvannia orhaniv mistsevoho upravlinnia okupatsiinoi administratsii Raikhskomisariatu «Ukraina» (1941–1944 rr.)* [Functioning the local government of occupation administration Reichskommissariat «Ukraine» (1941–1944)] (Candidate’s thesis). Pereiaslav-Khmelnitskyi, 271 p. [in Ukrainian].

54. Oliinyk, Yu.V., & Zavalniuk, O.M. (2012). *Natsyystykyi okupatsiinyi rezhym u heneralnii okruzi «Volyn – Podillia» (1941–1944 rr.)* [Nazi occupation regime in the General district «Volyn – Podillya» (1941–1944)]. Khmelnytskyi: Polihrafist – 2, 320 p. [in Ukrainian].

55. Orlianskyi, V.S., & Tedeiev, O.S. (2010). *Mistsevi orhany upravlinnia v period nimetskoï okupatsii na Zaporizhzhzi (1941–1943 rr.)* [Local authorities during the German occupation of Zaporozhye (1941–1943)]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 332 p. [in Ukrainian].

56. Rekotov, P.V. (1997) Orhany upravlinnia na okupovanii terytorii Ukrainy (1941–1944 rr.) [Governing bodies in the occupied territory of Ukraine (1941–1944)]. *Ukrains'kyj istorychnyj zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 3, 90–101. [in Ukrainian].

57. Stelnykovich, S.V. (2015). *Zhytomyrsko-vinnytskyi rehion v umovakh natsyystykoï okupatsii (1941–1944 rr.)*. [Zhytomyr-Vinnytsia region under Nazi occupation (1941–1944)]. Zhytomyr: PP Yevenok O.O., 592 p. [in Ukrainian].

58. Stelnykovich, S.V. (2016). *Natsyystykyi okupatsiinyi rezhym na terytorii Zhytomyrsko-Vinnytskoho rehionu i mistseve naselennia: paraleli isnuvannia y borotby (1941–1944 rr.)*. [The Nazi Occupation Regime in the Zhytomyr and Vinnytsia Region and the Local Population: Parallels in Daily Life and Struggle (1941–1944)] (Doctor's thesis). Kiev, 522 p. [in Ukrainian].

59. Udovyyk, V.M. (2005). *Nimetsko-fashyystykyi okupatsiinyi rezhym (1941-1944 rr.) na terytorii heneralnoi oblasti «Kyiv» (Kyivska ta Poltavska oblasti)* [Nazi occupation regime (1941-1944) on the territory of the general region «Kyiv» (Kyiv and Poltava regions)] (Candidate's thesis). Kyiv, 236 p. [in Ukrainian].

60. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine]. F.R-2077. Op. 1. Spr. 10. [in German].

61. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the highest authorities

and administration of Ukraine]. F.R-2077. Op. 1. Spr. 11. [in German].

62. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchych orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine]. F.R-2077. Op. 1. Spr. 13. [in Ukrainian].

63. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchych orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine]. F.R-3206. Op. 6. Spr. 1. [in German].

64. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchych orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine]. F.R-3206. Op. 6. Spr. 2. [in German].

65. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchych orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine]. F.R-3206. Op. 6. Spr. 3. [in Ukrainian].

66. Shakhraichuk, I. (2020). Orhanizatsiina diialnist Ukrainskoi dopomizhnoi upravly m. Dnipropetrovsk v period natsystskoi okupatsii 1941–1943 rr. (Za materialamy kryminalno-slidchych sprav upravlinnia SBU u Dnipropetrovskii oblasti) [Organizational activity of the Ukrainian auxiliary administration of Dnipropetrovsk during the Nazi occupation of 1941–1943 (According to the materials of criminal investigation cases of the SBU department in Dnipropetrovsk region)]. *Problemy politychnoi istorii Ukrainy – Problems of political history of Ukraine*, 15, 137–142. DOI: 10.33287/11934 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті аналізуються основні напрями організації управлінської комунікації між німецькими та місцевими владними структурами зони відповідальності Тимчасової військової адміністрації (далі – ТВА) та Райхскомісаріату «Україна» (далі – РКУ) в 1941–1944 рр. Ці управлінські

структури уповноважувалися на безпосереднє здійснення мети і завдань гітлерівської окупаційної політики, але оскільки вони були порівняно малочисельними, то у цих окупаційних зонах України були створені ще й органи місцевого управління, які репрезентувалися обласними, міськими, районними та сільськими управами.

Основні процеси управлінської комунікації у зонах відповідальності ТВА та РКУ передбачали організацію внутрішньої службової взаємодії вертикального та горизонтального рівнів між суто німецькими владними структурами та зовнішнього – між німецькими та місцевими органами влади. Владна вертикаль німецьких окупаційних адміністрацій рівня мала максимально закритий і обмежений для місцевих допоміжних органів влади характер. Місцева влада обмежувалась у праві отримання усієї повноти системної інформації щодо реалізації стратегічних завдань окупаційної політики, а ті документи, які отримувало їх керівництво – мали цілком конкретизований суто виконавський характер.

Владна вертикаль місцевих органів влади здійснювалася на рівні район (місто) – село. Лише нетривалий термін часу, в окремих регіонах країни, які перебували в юрисдикції ТВА до цього управлінського рівня, додавалася область. Проте після передачі цих територій у відання адміністрації РКУ, нова влада визнала за непотрібне залишати обласні управи у статусі допоміжних органів управління.

Усі службові повідомлення німецьких органів влади мали наказовий та безапеляційний характер, а їх одержувачі в особі керівництва органів місцевого управління повинні були їх лише виконувати. Вертикаль німецького управління передбачала порядок повної підвладності органів регіональної та місцевої німецької влади вищому за статусом керівництву. Основними каналами службової комунікації ставали оголошення у пресі, збори службовців органів місцевого управління, телефонограми, накази та розпорядження. Для німецьких

органів влади видавалися спеціальні кодифіковані збірники документів, користуватися якими місцевої владі було заборонено.

Родовою ознакою німецького військово-окупаційного управління стали паралелізм та дублювання службових повноважень, відсутність реального правонаступництва між адміністраціями ТВА та РКУ, що в умовах глобального воєнного протистояння ставало причиною незадовільного стану ефективності здавалось раціональної та оптимально оформленої адміністративної системи.

Ключові слова: управлінська комунікація, окупаційний режим, збірник документів, наказ, розпорядження, органи влади.